VIKIPEDIYA

Chuvash tili

Vikipediya, ochiq ensiklopediya

Chuvash tili	
Milliy nomi	Чăваш чĕлхи
Mamlakatlar	Rossiya
Rasmiylik holati	Chuvashiston
Soʻzlashuvchilarning umumiy soni	1 152 404[1]
Turkumlanishi	
Turkum	Yevroosiyo tillari
Til oilasi	Oltoy tillari Turkiy tarmoq Bulgar guruhi
Alifbosi	kirill
Til kodlari	
ISO 639-1	cv
ISO 639-2	chv
ISO 639-3	chv

Chuvash tili — turkiy tillarayan biri; Rossiya Federatsiyasining Chuvashiston, Tatariston, Boshkirdiston respublikalarida va ularga qoʻshni bir kancha viloyatlarda, shuningdek, Kozogʻiston va Ukrainada tarqalgan. Soʻzlashuvchilarning umumiy soni 2 mln. kishidan ortiqroq (oʻtgan asrning oxirlari).

Chuvash tili yuqori (viryal) va quyi (anatri) laxjalariga boʻlinadi. Quyi lahja adabiy tilga asos boʻlgan. Chuvash tili oʻz taraqqiyoti tarixida avval skif, slavyan, finugor tillari, keyinchalik, tatar va boshqird tillari taʼsiriga uchraganligi tufayli boshqa turkiy tillardan bir qancha fonetik va grammatik oʻziga xosliklarga ega. Bunday tafovutlar unlilar soni (9 ta) va talaffuzida, otlardagi koʻplik qoʻshimchasining qoʻllanishida, ayrim sonlar va olmoshlarning shakliy koʻrinishida kuzatiladi. Leksikada qad. turkiy, moʻgʻul, finugor, eroniy tillardan, shuningdek, arab va rus tilidan oʻzlashgan soʻzlar alohida qatlamni tashkil etadi.

Chuvash tilining dastlabki grammatikasi 1769 yilda nashr etilgan. 18-asrda va 19-asrning 1yarmida lugʻatlar, liniy adabiyotlarning Chuvash tilidagi tarjimalari, folklor namunalari chop etiladi. Eski chuvash yozuvi asosan rus grafikasini qoʻllagan, 1871 yilda chuvash yozuvchisi va olimi I.Ya. Yakovlev yangi chuvash yozuvini yaratgan. 1933 yildan rus grafikasi asosidagi yangi alifbo joriy etilgan.[2]

Chuvash tili (chuvash tilida atalishi — Chăvash chĕlxi) — Chuvashlarning milliy tili, Chuvashiston Respublikasining davlat tili[3]. Chuvash tili turkiy tillarining bulgar guruhiga kiradi.[4]. Chuvash tilida gaplashuvchilar soni jahonda — 1,15 million kishiga yaqin (2010 yilgi sanoq); 2002-yilgi sanoq boʻyicha Rossiyada Chuvashlar 1 million 637 ming kishini tashkil qildi; taxminan 55 % Chuvashistonda istiqomat qilishadi.

Mundarija

Alifbosi

А а	Ӑ ӑ	Б б	В в	Г г	Д д	Е е	Ё ё
Ӗ ӗ	Ж ж	З з	И и	Й й	К к	Л л	М м
Н н	О о	П п	Р р	С с	Ç ç	Т т	У у
Ӳ ӳ	Ф ф	Х х	Ц ц	Ч ч	Ш ш	Щ щ	Ъ ъ
Ы ы	Ь ь	Э э	Ю ю	Я я			

Chuvashcha son nomlari

- 1 — perre
- 2 — ikke
- 3 — vish
- 4 — tavattshea
- 5 — pillek
- 6 — ultta
- 7 — shichche
- 8 — sakkar
- 9 — tahhar
- 10 — vunna
- 11 — vunper
- 12 — vunikke
- 13 — vunvishshe
- 14 — vuntavatta
- 15 — vunpillek
- 16 — vunultta
- 17 — vunshichche
- 18 — vunsakkar
- 19 — vuntahhar
- 20 — shirem
- 30 — vatar
- 40 — hereh
- 50 — alla
- 60 — utmal
- 70 — shitmel
- 80 — sakarvunna
- 90 — taharvunna
- 100 — sher
- 1000 — pin

Adabiyot

- Baskakov A.N., Vvedeniye v izucheniye tyurkskix yazikov, 2izd., M., 1969.

Manbalar

1. Perepis-2010 (http://www.gks.ru/free_doc/new_site/population/demo/per-itog/tab6.xls)
2. "Chuvash tili" *OʻzME*. Ch-harfi (http://n.ziyouz.com/books/uzbekiston_milliy_ensiklopediyasi/O'zbekiston%20Milliy%20Ensiklopediyasi%20-%20Ch%20harfi.pdf) Birinchi jild. Toshkent, 2000-yil
3. Konstitutsiya Chuvashskoy Respubliki. Statya 8
4. Chuvashskiy yazik (http://www.enc.cap.ru/open.asp?id=1&topic=%D7%F3%E2%E0%F8%F1%EA%E8%E9+%FF%E7%FB%EA), statya v Chuvashskoy ensiklopedii.

Qiya yozuvda oʻlik tillar

Bulgʻor	*Bulgʻor* · Chuvash · *Xun* · *Xazar* · *Turkiy Avar*
Qarluq	*Qadimgi Turkiy* · Ayni[1] · *Xorazmiycha turkiy* · *Chigʻatoy* · Ili Turki · Lop · Uygʻur · Oʻzbek
Qipchoq	Oltoy · Baraba · Boshqird · Qirim tatar[2] · *Kuman* · *Fergana Kipchak* · Qorachoy-Bolqor · Qaraim · Qoraqalpoq · Qozoq · *Qipchoq* · Qirimchaq · Qoʻmiq · Qirgʻiz · Noʻgʻoy · *Eski Tatar* · Tatar · Urum[2]
Oʻgʻuz	Afshar · Ozarbayjon · Crimean Tatar · Gagauz · Balkan Gagauz Turkish · Xuroson-turkiy · *Old Anatolian Turkish* · *Usmonli turk* · *Pecheneg* [3] · **Qashqay** · Salar · Turk · Turkman · Urum
Argʻu	Xalaj
Uygʻur	Chulim · Dolgan · Fuyü Gïrgïs · Xakas · Shor · Tofa · Tuva · Gʻarbiy Uygʻur · Saxa/Yoqut

1 Aralashgan (qoʻshma) til. 2 Shuningdek Oʻgʻuz. 3 Munozarali

Ushbu maqolada Oʻzbekiston milliy ensiklopediyasi (2000-2005) maʼlumotlaridan foydalanilgan.